

детектор медіа

**ZINC
NETWORK**

Foreign, Commonwealth
& Development Office

ШІ та дезінформація: практикум для освітян

Київ-Черкаси – 2025

ШІ та дезінформація: практикум для освітян. Навчально-практичне видання: Київ-Черкаси, 2025. 30 с.

Зображення для обкладинки посібника згенероване за допомогою ШІ.

Авторка:

Юлія ЗОРЯ, завідувачка навчально-тренінговим центром STEM-освіти комунального навчального закладу «Черкаський ОІПОПП ЧОР», к.п.н.

Посібник створено у співпраці з «Детектором медіа» за підтримки Міністерства закордонних справ, у справах співдружності та розвитку Великої Британії та Zinc Network

ПЕРЕДМОВА

У сучасному світі динамічної взаємодії між технологічним процесом, цифровізацією та інформаційним шумом, технології ШІ здатні кардинально впливати на всі галузі розвитку суспільства, освітню в тому числі. Адже наповнюючи потрібним змістом повідомлення, можна надавати суспільству не лише знання про навколишню дійсність, але й цілеспрямовано формувати емоційні та поведінкові стереотипи, установки, шаблони тощо, а дезінформація часто може використовуватися як спосіб тиску чи навіть як повноцінна зброя.

Саме тому виникає гостра потреба в актуалізації та розвитку інформаційно-цифрової компетентності, яка є основою для успішної реалізації особистості в сучасному суспільстві та здатна забезпечити оволодіння відповідними компетенціями як системою знань, умінь, відповідальності й мотивації.

Матеріали посібника можуть бути використані педагогами закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти під час уроків, позакласних, позаурочних чи позашкільних заходів.

ЗМІСТ

Вступ	5
Роль інформації в цифровому світі	6
Сила дезінформації	7
Що таке ШІ?	8
Імунітет до дезінформації в освітньому процесі	9
Вправа «Асоціації»	10
Вправа «Що таке дезінформація?»	10
Вправа «Інтерв'ю»	11
Вправа «Фото чи фейк?»	12
Вправа «Розшифруємо ШІ»	16
Вправа «Детективи»	17
Вправа «Правове регулювання ШІ в Україні»	18
Вправа «Діпфейк: за чи проти»	19
Вправа «ШІ та дезінформація»	21
Вправа «Медіадизайнери»	22
Інструменти для перевірки контенту на ШІ	23
Додатки	24
Список використаних джерел	28
Скануй медіаграмотні відеоресурси	29
Протидій дезінформації!	30

ВСТУП

Світові дискусії про використання технологій штучного інтелекту не стихають. Людство продовжує активно обговорювати, наскільки корисні ці інструменти та які ризики спричиняє їх активне застосування.

Адже сьогодні штучний інтелект це не просто модний термін. Дана технологія впевнено революціонує в усі галузі розвитку суспільства, в медіаіндустрію зокрема. І цей факт важко спростувати.

Уявіть, що ви прокидаєтесь вранці, відкриваєте стрічку новин, і перед вами стаття, написана роботом. Вигадка? Звісно, ні.

Адже світовий медіапростір активно наповнений контентом, створеним ШІ. Тексти, зображення та відео авторства штучного інтелекту вже є як серед повідомлень користувачів соцмереж так і серед контенту провідних медіа.

І зрозумілим є той факт, що вплив ШІ на інформаційний простір має подвійний характер. З одного боку, він відкриває нові можливості для створення та аналізу контенту, з іншого боку – створює ризики поширення дезінформації та маніпулювання громадською думкою.

Саме тому нам усім потрібно навчитися критично думати, перевіряти інформацію і не вірити всьому, що ми бачимо і чуємо.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Акценти

У сучасному суспільстві **інформація** є найважливішою цінністю. Цілком закономірно, що в інформаційному суспільстві значна роль відводиться саме засобам масової інформації, які сьогодні помітно переживають настання нової ери – ери появи і розвитку «нових медіа»

Інформація стала ключовим ресурсом XXI століття. У процесі розвитку інформаційно-цифрових технологій її роль постійно зростає. Розуміння основних процесів роботи з інформацією допомагає ефективно вирішувати повсякденні та професійні завдання.

Від якості інформації залежить успіх у всіх сферах життя. Достовірність даних допомагає приймати правильні рішення. Повнота відомостей дозволяє бачити цілісну картину. Актуальність інформації дає конкурентні переваги та ін.

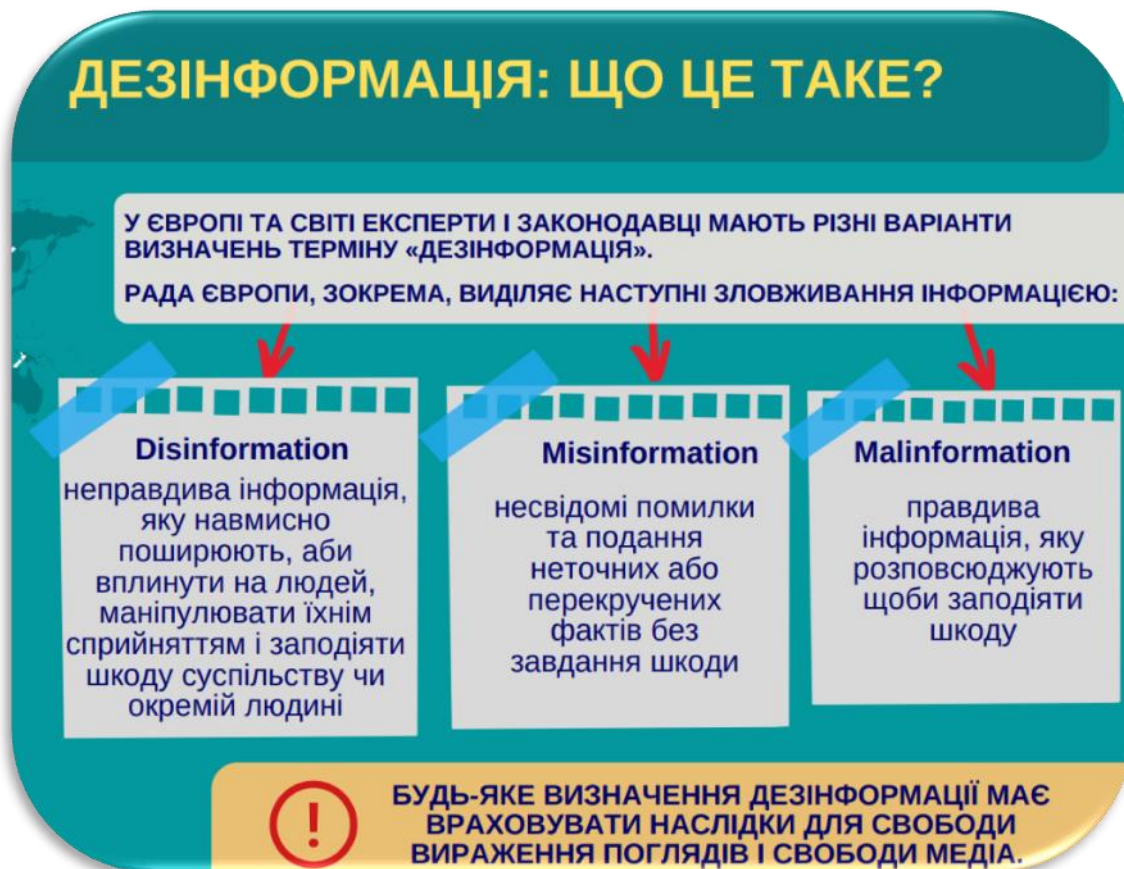
У сучасному світі будь-яка людина, навіть при самому мінімальному бюджеті і технічному оснащенні, здатна створити власні медіаповідомлення в будь-якому форматі: текст, зображення, аудіо, відео. Прикладами можуть служити канали в Telegram або Discord, відеоблог/канал на YouTube або блог в Instagram та ін. І подібні можливості породжують неймовірну конкуренцію за увагу користувача як серед звичайних людей так і серед медійників

Сучасний **інформаційний світ** постійно має справу з таким викликом, як **дезінформація**, яка створюється за допомогою штучного інтелекту. І ризики значні: підрив довіри до авторитетних джерел, маніпулювання громадською думкою та суспільними настроями, втручання у виборчі процеси тощо.

І, на жаль, чим більше медійники та журналісти день за днем використовують ШІ-інструменти без глибокого фактчекінгу, тим більше вони піддаються ризику дезінформації

СИЛА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

Акценти

Джерело: https://webportal.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/PROTYDIYA_DEZINFORMATSIYI_V_YEVROPIsvit.pdf

Дезінформацію можуть поширювати державні або недержавні суб'єкти, вона здатна порушувати широкий спектр прав людини, приводячи, наприклад, до спотвореного сприйняття державної політики або посилюючи напруженість під час надзвичайних ситуацій або збройних конфліктів та ін.

Дезінформація не завжди спрямована на те, щоб переконати людей повірити в конкретну брехню. Іноді вона призначена для того, щоб заплутати, з допомогою суперечливої інформації ввести в оману, щоб люди не могли відрізнити факт від вигадки

Лише одна держава-член ЄС має законодавчо визначений термін «**дезінформація**» - **ЛИТВА**. Це навмисне поширення неправдивої інформації серед громадськості (п. 15 статті 2 Закону «Про публічну інформацію»)

ЩО ТАКЕ ШІ???

Акценти

Штучний інтелект (Artificial intelligence, AI) – загальна назва сукупності інформаційних технологій, як-от алгоритмів, методів, підходів, моделей та сервісів, що займаються створенням та розвитком інтелектуальних систем, здатних виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту [4]

ШІ охоплює широкий спектр підходів, зокрема тих, що ґрунтуються на навчанні, логіці, пошуку та ймовірнісному міркуванні. ШІ містить такі напрями, як обробка природної мови, машинне навчання, комп'ютерний зір, робототехніка, експертні системи та інші підгалузі, спрямовані на імітацію та розширення можливостей людського мислення та прийняття рішень [4]

ШІ як інструмент – організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [4]

Як і ядерна енергія, **ШІ** має потенціал стати інструментом для добра або зла. Те, як він використовується, залежить лише від людей і зараз ми вже можемо сміливо сказати, що ризики використання ШІ не примарні. Уявіть світ, де реальність і вигадка можуть бути так переплетені, що розрізнити їх стає майже неможливо. Світ, де кожне слово, кожне зображення може бути маніпульованим. Де фейки, які раніше потрібно було розробляти протягом тривалого часу, генеруються за лічені хвилини. Це не сюжет наукової фантастики, а все більша частина нашої реальності [1]

ІМУНІТЕТ ДО ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У 2024 році на Всесвітньому економічному форумі в Давосі перемогу отримала дезінформація. Звісно, поки що лише в рейтингу глобальних ризиків у світі. Але експерти попереджають, що протягом наступних років дезінформація може стати реальною загрозою для кожного з нас.

Ключовою проблемою в боротьбі з дезінформацією є неможливість провести чітку межу між фактами та вигадкою та встановити намір завдати шкоди.

Ненавмисні помилки або певні форми вираження думки чи переконань не завжди просто розгледіти пересічній людині. Більше того, дезінформація, призначена для заподіяння шкоди, іноді передається від третьої особи, яка не має такого наміру і класифікується як ненавмисне поширення помилкової інформації.

Ще одним викликом сучасності, є технології ШІ, які все більше людей застосовують у повсякденному житті, а журналісти та медійники часто перетворюють ШІ-інструменти на персональних помічників. Збір та аналіз даних, створення контенту, взаємодія з аудиторією – це лише кілька варіантів застосування.

Разом з тим всім нам потрібно зробити цю взаємодію більш етичною, адже інструменти ШІ несуть чимало загроз. Вони можуть призводити до соціального ранжування, поширення дезінформації, фейків та інших порушень прав людини.

Саме тому, підвищення інформаційно-цифрової компетентності усіх учасників освітнього процесу та боротьба з дезінформацією сьогодні є пріоритетним завданням кожного педагога.

Вправа «Асоціації»

Мета: формувати вміння аналізувати, порівнювати, оцінювати інформацію, вміння бачити проблему, ставити запитання; розвивати навички ухвалювати рішення та обґрунтовувати їх, вміння висловлювати власну думку та поважати погляди інших.

Хід виконання

Запропонуйте учням поміркувати та зобразити схематично предмет, з яким у них асоціюється поняття «дезінформація».

Після виконання попросіть охочих здобувачів освіти поділитися результатом та обговоріть проблемне питання.

Запитання для бесіди

1. Що таке дезінформація?
2. Яка роль медіа в поширенні дезінформації?
3. Навіщо медіа поширюють дезінформацію?
4. Чи стикались ви з дезінформаційними повідомленнями у інтернет-просторі?
5. Які наслідки тягне за собою дезінформація для людини/суспільства?

Час виконання: 10-15 хв.

Необхідне обладнання: аркуші паперу, маркери, скоч, ватман.

Вправа «Що таке дезінформація?»

Мета: закріпити розуміння поняття «дезінформація», формувати вміння аналізувати, порівнювати, оцінювати інформацію, вміння бачити проблему, ставити запитання; розвивати вміння працювати в команді, висловлювати власну думку та поважати погляди інших.

Хід виконання

Запропонуйте учням ознайомитися з відео, яке допоможе їм зрозуміти що таке «дезінформація» <https://www.youtube.com/watch?v=CDvXozCaGyQ>.

Після перегляду об'єднайте учнів у групи (Додаток 1) та запропонуйте створити плакат, на якому будуть зображені ключові характеристики даного поняття.

Після створення плаката зверніться до учнів із запитаннями.

Запитання для бесіди

1. Які ключові характеристики дезінформації ?
2. Як вберегтися від неї?
3. Як світом поширюється дезінформація?
3. Назвіть основні ознаки дезінформації в інфоповідомленні.

Час виконання: 10-15 хв.

Необхідне обладнання: інтернет, комп'ютер/ планшет/ смартфон/ ноутбук, роздатковий матеріал, ватман, маркери, скоч.

Вправа «Інтерв'ю»

Мета: розвивати критичне мислення; закріпити розуміння поняття «ШІ»; сформувати навички продуктивної комунікації, вміння працювати разом, логічно будувати запитання, комунікувати з однолітками, уважно слухати та чути, поважати думку інших.

Хід виконання

Об'єднайте учнів у пари (Додаток 1) та запропонуйте домовитися між собою, хто виступить у ролі журналіста, а хто – респондента, та попросіть взяти інтерв'ю на тему «Як виникла ідея створення штучного інтелекту у світі?»

Орієнтовні запитання для інтерв'ю:

1. Що таке ШІ?
2. Чи знаєш ти як виник ШІ?
3. Як ти гадаєш ШІ це користь чи загроза? Чому? Обґрунтуй свою думку.
4. Чи користуєшся ти технологіями ШІ у своїй життєдіяльності? Наприклад, для виконання домашніх завдань)
5. Для тебе ШІ – це (відповідь має бути одним словом)?

Час виконання: 5–7 хв.

Необхідне обладнання: роздатковий матеріал, уявний мікрофон.

Інтернет-джерела:

<https://www.youtube.com/watch?v=sUG-L87RxZs>

<https://osvita.diia.gov.ua/courses/artificial-intelligence>

<https://www.facebook.com/reel/2266675900394760>

Вправа «Фото чи фейк?»

Мета: закріпити розуміння поняття «діпфейк», формувати вміння аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати фотографії; розвивати вміння працювати з інтернет платформами, аргументувати власну думку та працювати в команді.

Хід виконання

Запропонуйте учням переглянути фотографії (можна роздрукувати або вивести на екран дошки) та з'ясувати реальні ці фото чи фейкові?

Потім об'єднайте учнів у групи (Додаток 1) та зверніться до учнів із запитаннями.

Запитання для бесіди:

1. Чи реальні фото перед вами?
2. Як саме ви визначили, що вони фейкові?
3. Що вказує на те, що фотографії фейкові?

4. Назвіть основні знаки, які підтверджують фейковість фотографій?

5. З якою метою поширюються фейкові фото?

Після аналізу фотографій, об'єднайте учнів у команди (Додаток) та запропонуйте підготувати пам'ятку «Як визначити використання штучного інтелекту у зображеннях?»

Час виконання: 20-30 хв.

Необхідне обладнання: інтернет, комп'ютер/ планшет/ смартфон/ ноутбук, роздатковий матеріал за необхідності.

Примітка: зображення не є справжніми – всі вони були створені з використанням технології штучного інтелекту. На те, що перед нами **штучно створене зображення, вказує і безліч помилок.** Наприклад, аналізуючи зображення дівчини у військовій формі на одній із фотографій можна помітити: неправильне зображення кінцівок (одна нога, неприродне положення пальців); наявність бічного підсумка невідомого зразка; відсутність корпусу та прикладу автомата (крім цього, ця зброя не схожа на жоден із зразків, що стоять на озброєнні у Збройних Силах України); неправильне зображення нарукавного шеврона (його розмір та кольори прапора України). Крім цього, камуфляжний малюнок форми, в яку одягнені люди на фото, не використовується в українській армії, і взагалі не схожий на жодне реально існуюче забарвлення камуфляжу. Фігури на задньому тлі мають ті ж «помилки» – непропорційне зображення або відсутність деяких частин зброї і кінцівок, невідомий піксель. Також на фото можна побачити нехарактерний хрест – із додатковими хрестами з боків та розмитим зображенням перекладини.

Про «штучність» фото свідчатиме:

➤ *Опис, коментарі до фото.* Автори повинні залишати позначку «створено з допомогою AI».

➤ *Шукайте водяний знак.* Зазвичай штучний інтелект маркує згенерований ним контент водяним знаком, логотипом або непримітним на перший погляд написом.

➤ *Шукайте спотворення:* згенеровані зображення або відео мають неточності або відверті прогалини (наприклад, розмазані обличчя, руки з неправильною кількістю пальців тощо).

➤ *Артефакти:* можуть з'являтися дивні предмети на фоні.

➤ *Дублювання та повторення елементів.* ШІ часто зображує людей із майже ідентичними обличчями або дублює текстури. Наприклад, стіни, меблі чи інші об'єкти на фоні можуть повторюватися.

➤ *Місце в просторі.* Дивіться, як деталі розташовані одна відносно одної. Предмети, такі як окуляри чи прикраси, можуть «зливатися» з обличчям або навпаки, знаходитися на відстані, де вони не мають бути.

➤ *Цифрові артефакти.* Зверніть увагу на пікселізацію, дивні кольорові аномалії чи розмиття в областях, де це виглядає нелогічно.

➤ *Освітлення.* Аномалії у розподілі світла – неправильне падіння тіней, дивна яскравість або освітлення, що суперечить закону фізики. Наприклад, сонячні промені можуть «забувати» про реалістичне освітлення об'єкта .

💙💛 Хлопці! Ті, що в окопах. Низький уклін і велика подяка Вам за тиху ніч і мирний світанок. Хай Господь вас оберігає. Слава Україні 🇺🇦

👍🙏🥲 219

44 коментарі 10 поширень

Джерело: <https://www.stopfake.org/uk/fotofejk-avdiyivka-prosit-molitvi-ukrayinski-vijskovi-molyatsya-pro-poryatunok/>

Вправа «Розшифровуємо ШІ»

Мета: розвивати критичне мислення, вміння аналізувати відеоконтент, закріпити розуміння поняття «ШІ»; вчити аргументувати власну думку та поважати погляди інших.

Хід виконання

Запропонуйте учням ознайомитися з відео, яке допоможе їм зрозуміти що таке ШІ <https://www.youtube.com/watch?v=sA2EVMd3KOU>
<https://osvita.diia.gov.ua/courses/artificial-intelligence-for-schoolchildren>

Після перегляду (доречно запропонувати перегляд відео вдома) об'єднайте учнів у групи (Додаток 1) та запропонуйте заповнити таблицю 1, вказуючи на сильні сторони та ризики застосування ШІ в інформаційному просторі.

Час виконання: 20-25 хв.

Потім обговоріть у класі, запропонувавши 1–3-м учням висловити свої припущення. Після обговорення ознайомте здобувачів освіти із заповненою таблицею та зацентуйте увагу на сильних сторонах та ризиках ШІ.

Примітка: ШІ – це дивовижна технологія, яка вже зараз має широке застосування в багатьох сферах життя. Він допомагає нам підвищити ефективність, точність і рівень комфорту в різних завданнях і видах діяльності. Разом з тим, він викликає важливі питання, що стосуються етики, безпеки даних та рівноправності. Тому зараз надзвичайно важливо розвивати і використовувати ШІ максимально відповідально, з урахуванням потенційних наслідків і взаємодії з людським суспільством.

Таблиця 1

Сильні сторони ШІ	Ризики ШІ

Вправа «Детективи»

Мета: розвивати критичне мислення, вміння аналізувати контент, закріпити розуміння поняття «ШІ»; вчити аргументувати власну думку та поважати погляди інших.

Хід виконання

Об'єднайте здобувачів освіти в групи (Додаток 1) та запропонуйте дослідити скандал, у який потрапив «Новий канал» до 105-ї річниці з дня народження українського письменника Олесь Гончара.

Після пошуку інформації в мережі інтернет, аналізу та опрацювання, запропонуйте учням виокремити основні події з біографії письменника, де ШІ допустив помилки. Напрацювання запропонуйте оформити на ватмані.

Після виконання попросіть охочих здобувачів освіти поділитися результатом та обговоріть у класі проблемне питання.

Запитання для бесіди:

1. Хто першим помітив помилки у дописі?
2. Які саме неправдиві факти з біографії письменника були оприлюднені у дописі?
3. Чи підтвердив «Новий канал» використання ШІ?
4. Як ви реагуєте на «нову» біографію письменника?
5. Нащо впливає дана дезінформація?
6. Які загрози несуть подібні пости?

Час виконання: 20-30 хв.

Необхідне обладнання: інтернет, комп'ютер/ планшет/ смартфон/ ноутбук, роздатковий матеріал, ватман, маркери, скоч.

Примітка: 3 квітня 2023 року в Instagram «Нового каналу» з'явився допис до 105 річниці з дня народження українського письменника Олесь Гончара. У тексті йшлося про «маловідомі факти» його життя, які насправді виявилися не «маловідомими», а вигаданими. А подекуди – взагалі абсурдними.

Інтернет-джерела: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/31588/2023-04-04-novyy-kanal-cherez-chatgpt-poshyryv-feykovu-biografiyu-olesya-gonchara/>
<https://glavcom.ua/interviews/fabrika-fejkiv-chi-nova-realnist-shtuchnij-intelekt-u-media-jak-z-tsim-zhiti-dali-1037850.html>

Вправа «Правове регулювання ШІ в Україні»

Мета: розвивати критичне мислення, вміння аналізувати контент, закріпити розуміння поняття «ШІ» та «дезінформації»; вчити аргументувати власну думку та поважати погляди інших, комунікувати та працювати в команді.

Хід виконання

Об'єднайте здобувачів освіти в групи (Додаток 1) та запропонуйте уяви себе підрозділом Міністерства цифрової трансформації України та запропонуйте розробити керівні положення Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. Напрацювання запропонуйте оформити на ватмані.

Після виконання попросіть охочих здобувачів освіти поділитися результатом та обговоріть у класі проблемне питання.

Запитання для бесіди:

1. Як гадаєте, скільки держав наразі регулює ШІ (в будь-якій формі)?
2. Чи потрібен взагалі такий нормативний документ нашій державі?

Чому?

3. Які ключові положення концепції ви виокремили? Чому саме такі?

4. Чи відомі вам інші країни, де на законодавчому рівні регульовано використання ШІ?

5. Чи зменшить поява даного документу ризику розповсюдження дезінформації у суспільстві? Чому?

Час виконання: 20-30 хв.

Необхідне обладнання: інтернет, комп'ютер/ планшет/ смартфон/ ноутбук, роздатковий матеріал, ватман, маркери, скоч.

Примітка: у 2020 році затверджено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. В ній зазначено про необхідність доопрацювати питання щодо регулювання суспільних відносин у сфері розвитку ШІ. А нещодавно відновив свою роботу комітет з питань розвитку сфери штучного інтелекту в Україні при Міністерстві цифрової трансформації, який, зокрема, працює над розвитком законодавчої бази регулювання ШІ. Звісно, під час напрацювання регулювання буде взято до уваги і питання створення та поширення дезінформації за допомогою ШІ. Зараз представники комітету також вважають за потрібне врахувати досвід Великої Британії, яка видала White Paper щодо ШІ та який описує підхід уряду до збалансування регулювання та стимулювання ШІ, а також дає краще розуміння для суспільства і бізнесу вектору розвитку ШІ.

В Україні питання розвитку ШІ обговорюються досить активно. Зокрема ЦЕДЕМ проводить щорічний форум на тему ШІ для обговорення актуальних питань розвитку штучного інтелекту та особливостей світових тенденцій його правового регулювання. Запрошені українські та міжнародні експерти діляться останніми напрацюваннями та нововведеннями у сфері ШІ.

Вправа «Діпфейк: за чи проти»

Мета: розвивати критичне мислення, вміння аналізувати контент, закріпити розуміння поняття «діпфейк»; вчити аналізувати контент, аргументувати власну думку та поважати погляди інших, комунікувати та працювати в команді

Хід виконання

Запропонуйте учням відеоролик для перегляду

<https://www.youtube.com/watch?v=cQ54GDm1eL0>

Після перегляду зверніться до учнів із запитаннями:

1. Кого\що ви побачили на відео?
2. Чи не викликає це відео у вас сумнівів?
3. На що саме звернули увагу? Чому?

Актуалізація знань: запропонуйте до перегляду інші відео:
<https://www.youtube.com/watch?v=Mbsvt3v7y1s>
<https://www.youtube.com/watch?v=iyiOVUbsPcM>

Після перегляду об'єднайте учнів у групи (Додаток 1) та запропонуйте обговорити розробити пам'ятку «Як розпізнати дідфейк?»
Після виконання попросіть охочих здобувачів освіти поділитися результатом та обговоріть проблемне питання.

Запитання для бесіди:

1. Чи реально відрізнити справжнє відео від дідфейку? Чому?
2. У загроза дідфейків?
3. Чи відомо вам, як працює технологія дідфейку?
4. Які правила є у вашій пам'ятці? Чому саме такі?
5. Які дідфейки сьогодні несуть найбільшу загрозу для нашої країни?

Чому?

Час виконання: 20-30 хв.

Необхідне обладнання: інтернет, комп'ютер/ планшет/ смартфон/ ноутбук, роздатковий матеріал, ватман, маркери, скоч.

***Примітка:** технологія дідфейків має дві сторони. Якщо говорити про кіноіндустрію, то завдяки алгоритмам штучного інтелекту, світове кіно досягло небувалих висот. Помилки героїв легко замінити на «правду» за новим сценарієм. Тепер не потрібно витратити зайві ресурси, достатньо лише налаштувати програму та встановити параметри. Усе «виправляє» технологія глибинного навчання. Але синонім дідфейку – це дезінформація. З іншого боку дідфейки активно використовуються з метою обману та шахрайства. Відео не є реальним, а створеним комп'ютером. За допомогою такого реалістичного відео можна переконати необізнаних людей, які ніколи не чули й не стикалися з сучасною технологією. У цьому полягає велика загроза, адже виникає можливість маніпулювати цілим народом. Основна мета дідфейку – це дезорієнтація та дезінформація народу.*

Щод відрізнити справжнє відео від фейкового, слід звернути увагу на такі деталі:

- ✓ колір шкіри: може бути не схожим на справжній;
- ✓ краї маски навколо обличчя. Іноді відео недосконалі, тому можна помітити очевидні недоліки відтворення реальної людини;
- ✓ оклюзія обличчя спотворює предмети або закриває їх;
- ✓ розміте обличчя: якщо добре придивитися, то обличчя персонажа може бути розмитим, і це не пов'язано з якістю відео;
- ✓ легке мерехтіння: інколи алгоритми не можуть до кінця «зчитати» та відтворити зображення людини. Це секундні мерехтіння мають бути помітними на екрані;
- ✓ різна фокусна відстань;
- ✓ невідповідність зображення.

Вправа «ШІ та дезінформація»

Мета: закріпити розуміння поняття «дезінформація», формувати вміння аналізувати, порівнювати, оцінювати інформацію, вміння бачити проблему, ставити запитання; розвивати вміння працювати в команді, висловлювати власну думку та поважати погляди інших.

Хід виконання

Об'єднайте учнів у групи (Додаток 1), роздайте матеріали для роботи у групах (Додаток 2) та запропонуйте поміркувати над тим, як ШІ може допомогти і як ШІ може нашкодити. Ідеї та думки учні втілюють на папері.

Після роботи в командах зверніться до учнів із запитаннями.

Запитання для бесіди

1. Що таке дезінформація?
2. Що таке місінформація?
3. Що таке малінформація?
4. Як вберегтися від загроз?
5. Як ШІ допомагає/шкодить у створенні дезінформації?

Після обговорення напрацювань учнів, виведіть на екран таблицю для порівняння (Додаток 3).

Час виконання: 10-15 хв.

Необхідне обладнання: інтернет, комп'ютер/ планшет/ смартфон/ ноутбук, роздатковий матеріал, ватман, маркери, скоч.

Вправа «Медіадизайнери»

Мета: орієнтація на сприйняття медіа, розвиток критичного мислення, креативності, вміння аналізувати контент, закріпити розуміння поняття «ШІ»; вчити аналізувати контент, аргументувати власну думку та поважати погляди інших, комунікувати та працювати в команді

Хід виконання

Об'єднайте здобувачів освіти в групи (Додаток 1) та запропонуйте уявити себе творчою групою, яка створює постер до фільму про ШІ. Попросіть молодь поміркувати над назвою фільму та проблемним питанням «Чи стане штучний інтелект початком епохи безпрецедентного потенціалу чи виявиться останнім винаходом людства?». Після роботи в командах обговоріть з учнями проблемне питання та запропонуйте представити свої напрацювання.

Питанням для обговорення

- 1.Що саме зображено на постері?
2. Про що може бути цей фільм?
3. Як ви думаєте, хто в головній ролі?
4. Чи цікаво вам подивитися фільм після ознайомлення з постером?
5. Яку функцію виконує постер у медіа?
6. Чи можливо створити постер, який дезінформує населення?

Час виконання: 30–40 хв.

Необхідне обладнання: інтернет, комп'ютер/планшет /ноутбук/ гаджет, роздатковий матеріал.

Інструменти для перевірки контенту на ШІ

GPT Zero. Інструмент для виявлення AI-тексту. Він аналізує його стиль і структуру, щоб визначити, чи є текст продуктом ШІ.

Turnitin. Один із найбільш відомих інструментів для перевірки плагіату, який переважно використовується в академічному середовищі.

CopyLeaks. Інструмент для перевірки контенту на плагіат і на відповідність певним стандартам.

QuillBot. Може допомогти у виявленні контенту, написаного за допомогою ШІ, шляхом аналізу структури та стилістичних особливостей тексту.

Originality.AI. Виявляє ШІ-згенерований контент [9].

Джерело: <https://www.dsk-cloud.com/hs-fs/hubfs/blog/images/four-advantages-of-data-analysis-with-ai.png?width=804&height=659&name=four-advantages-of-data-analysis-with-ai.png>

Додатки

Додаток 1

Вправи для об'єднання учасників на групи

Вправа «Розрахунок»

Найпростіший спосіб здійснити розрахунок на «перший – другий», «перший – другий – третій»; «літо – зима – весна – осінь» та ін. в залежності від того, скільки потрібно груп. Важливо робити розрахунок виходячи саме з потрібної кількості груп, а не з кількості учасників у кожній групі.

Вправа «Об'єднання за кольором»

Об'єднання учасників у групи здійснюється за зовнішніми ознаками, наприклад, за кольором одягу. Ті, у кого переважає зелений колір отримують назву «зелених». Раптом залишаться учасники, які не потрапили в жодну команду, їх можна назвати «команда яскравих».

Критеріями розподілу на групи можуть бути не тільки кольори одягу, але й інші зовнішні ознаки, такі як наявність прикрас або годинника; светри чи футболки; брюки або спідниці (якщо група переважно жіноча); колір волосся; колір очей тощо.

Вправа «Лідери»

Ведучий швидко та несподівано виголошує: «Встаньте ті, хто вважає себе лідером!». Перші двоє (троє, четверо - дивлячись скільки треба підгруп), хто схопився зі свого місця, оголошуються лідерами, які мають право набрати свої команди.

Лідери отримують право по черзі називати ім'я людини, котру вони беруть у свою команду.

Вправа «Кольори»

Заздалегідь підготуйте різнокольорові листочки (червоні, жовті, зелені) в залежності від кількості груп та учасників. Перед початком занять перетасуйте листочки та роздайте по одному кожному учаснику. Коли необхідно буде об'єднати учасників у групи, повідомте, що колір листочка – це перша команда, а другий колір – друга та ін.

Вправа «Таксі»

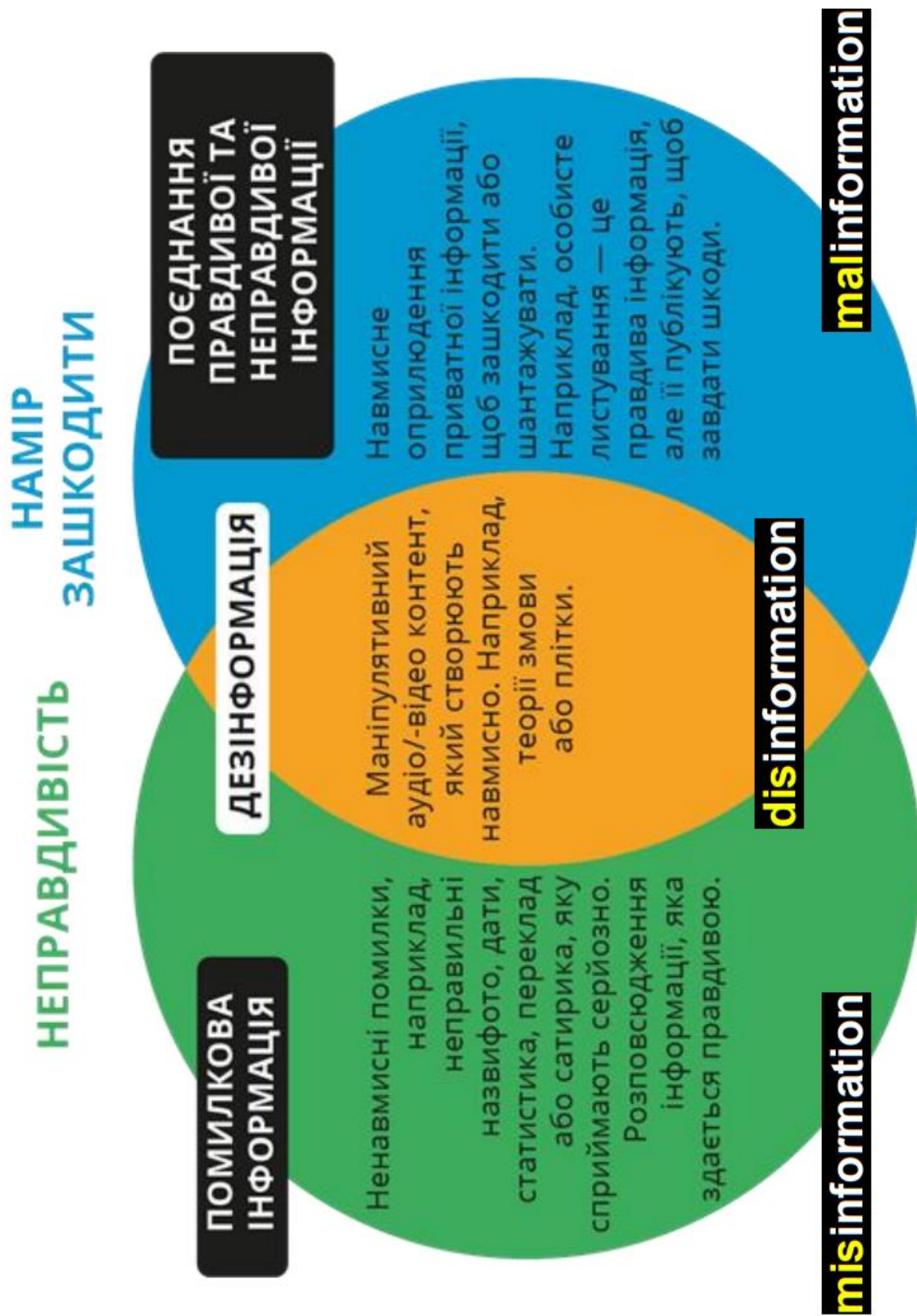
Виберіть кілька добровольців (за кількістю необхідних Вам підгруп). Ці учасники виконуватимуть роль таксистів. Їхнє завдання – рухатися по приміщенню, зупиняючись за командою ведучого. Запропонуйте решті учасників уявити, що вони сідають у таксі. У таксі може поміститися лише кілька учасників, наприклад 2, 4 чи 8. Коли таксі зупиняється, учасники повинні бігти «займати місця у таксі».

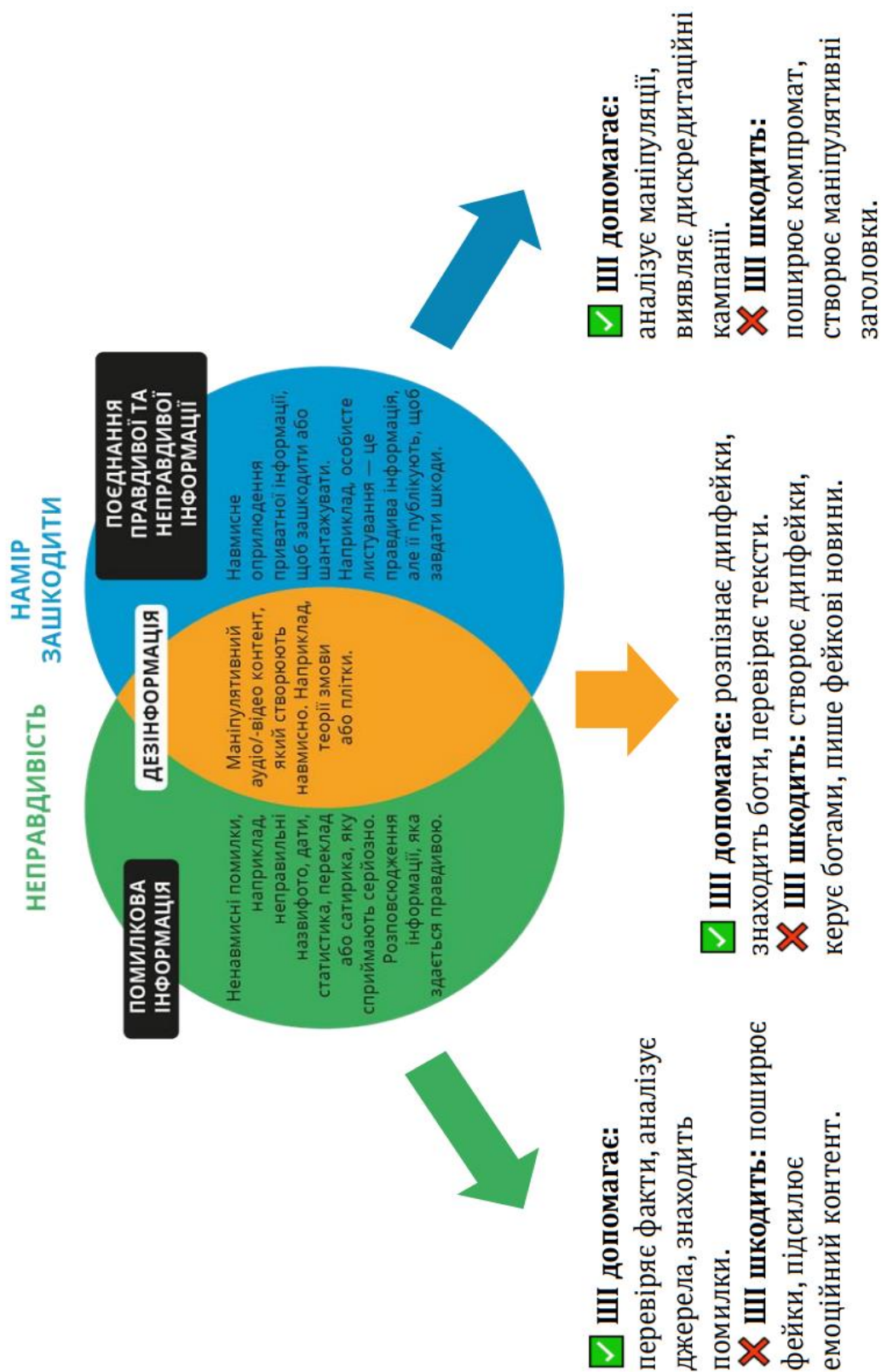
Вправа «Тварини»

Напишіть на окремих листочках стільки назв видів тварин, скільки вам потрібно підгруп. Перед початком занять перетасуйте листочки та роздайте по одному кожному учаснику. Коли необхідно буде об'єднати учасників у групи, повідомте, що зображення тварини на листочку це і є його команда.

Вправа «Ерудити, знавці, експерти, фахівці»

Напишіть на окремих листочках стільки характеристик скільки вам потрібно підгруп. Перед початком занять перетасуйте листочки та роздайте по одному кожному учаснику. Коли необхідно буде об'єднати учасників у групи, повідомте, що напис на листочку це і є назва його команди.

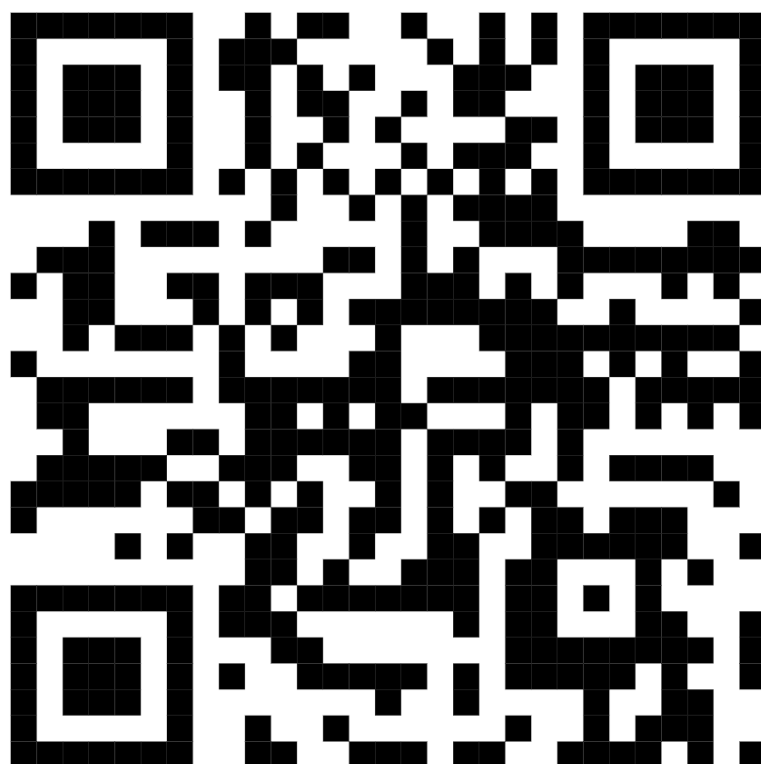

Список використаних джерел:

1. Дезінформація та штучний інтелект: (не)видима загроза сучасності. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/dezinformatsiya-shtuchnyi-intelekt/>
2. Зеленський фейковою цитатою Шевченка показав, як працює дезінформація. URL: https://lb.ua/news/2021/03/09/479425_zelenskiy_feykovoyu_tsitatoyu.html
3. Медіаграмотність: як не піддаватися фейкам та протидіяти дезінформації з Дія.Освіта. URL: <https://osvita-omr.gov.ua/mediahramotnist-iak-ne-piddavatysia-fejkam-ta-protydiiaty-dezinformatsii-z-diia-osvita/>
4. Словник термінів у сфері штучного інтелекту. URL: [https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%D1%83%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D1%96%20%D0%A8%D0%86%20\(1\).pdf](https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%D1%83%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D1%96%20%D0%A8%D0%86%20(1).pdf)
5. Цікаво про штучний інтелект. URL: <https://ailaboratory.wixsite.com/shi-ua/post/shcho-take-shtuchnyj-intelekt>
6. ШІ та дезінформація: як захистити себе та аудиторію від нових загроз. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLPemd2Q-uShkoMlpRepekUOirpp9czKre>
7. Штучний інтелект для школярів. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/artificial-intelligence-for-schoolchildren>
8. Що таке дїпфейк? Дія Освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/news/what-is-a-deepfeak>
9. Як перевірити контент на штучний інтелект та виявити AI. URL: <https://uaff.media/blog/yak-pereviryty-kontent-na-shtuchnyy-intelekt-ta-vyavyty-ai/>

Скануй медіаграмотні відеоресурси

Посилання: <https://www.stopfake.org/>

детектор медіа

Посилання: <https://detector.media/>

Посилання: <https://voxukraine.org/voxcheck/>

Посилання: <https://www.facebook.com/notaenota1>

**Центр протидії дезінформації
при РНБО України**

Посилання: <https://cpd.gov.ua/>

Центр стратегічних
комунікацій
та інформаційної
безпеки

Посилання: <https://spravdi.gov.ua/>

Протидії дезінформації!